

1831 Tarihli Nüfus Sayımına Göre

TARSUS

(İdari Durum-Yerleşme-Nüfus)

YAZARLAR

Sacit UĞUZ

Ümmüğülsüm GÜLEKOĞLU

Bilge GECEKUŞU

Hilal TOPCU

Bu kitap Tarsus Ticaret ve Sanayi Odasının Katkıları İle Yayımlanmıştır

© Copyright 2025

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Yayınevi A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-625-375-264-4

Kitap Adı

1831 Tarihli Nüfus Sayımına Göre Tarsus (İdari Durum-Yerleşme-Nüfus)

Yazarlar

Sacit UĞUZ

ORCID iD: 0000-0002-0412-8250

Ümmügülsüm GÜLEKOĞLU

ORCID iD: 0000-0002-6576-1658

Bilge GECEKUŞU

ORCID iD: 0000-0003-2398-7955

Hilal TOPCU

ORCID iD: 0009-0001-3004-6785

Yayın Koordinatörü

Yasin DİLMEN

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

Bisac Code

SOC015000

DOI

10.37609/akya.3567

Kütüphane Kimlik Kartı

Uğuz, Sacit [ve başkaları...].

1831 Tarihli Nüfus Sayımına Göre Tarsus (İdari Durum-Yerleşme-Nüfus) / Sacit Uğuz, Ümmügülsüm Gülekoğlu, Bilge Gecekuşu [ve başkaları].

Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2025.

392 s. : harita, resim, tablo. ; 210x297 mm.

Kaynakça var.

ISBN 9786253752644

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Yayınevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A Yenışehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

6 Şubat 2023'te yaşanan deprem felaketinde kaybettiklerimize...

ÖN SÖZ

Osmanlı Devleti klasik dönemde toprakları üzerinde yaşayan nüfusu malî açıdan denetlemek amacıyla belirli aralıklarla tahrirler yapmıştır. Bu tahrirler, günümüz araştırmacılarına, iktisadi durumun yanında dönemin demografik ve sosyal yapısı ile ilgili de önemli veriler sunmaktadır. XIX. yüzyıla gelindiğinde, çağın gerekleri doğrultusunda devletin ihtiyaç duyduğu istatistikî verileri elde etmek amacıyla nüfus sayımları gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda 1831’de yapılan ve ülkenin asker potansiyelini belirleme amacı taşıyan nüfus sayımı, Osmanlı Devleti’nin modern manada gerçekleştirdiği ilk nüfus sayımı olarak kabul edilmektedir.

Bu çalışmanın ana kaynağını teşkil eden 1832 tarihli Tarsus nüfus defterleri, bahsi geçen sayım neticesinde tutulmuştur. Eldeki demografik verilerden yola çıkılarak spesifik olarak Mısırlı Mehmed Ali Paşa işgalinin hemen öncesine denk gelen 1831 yılında, genel anlamda da XIX. yüzyılın ilk yarısında, Tarsus sancağının idarî durumu, sosyal ve kültürel özellikleri ile ilgili değerlendirmelerde bulunulmuştur. Çalışmada sadece Tarsus şehrinin değil, günümüzde ülkemizin en büyük şehirlerinden biri olan Mersin’in, yine büyük bir ilçe konumunda olan Erdemli’nin bir bölümünün (Şehrin ortasından geçen Alata Deresi’nin batısında kalan yerleşimler) ve Çamlıyayla ilçesinin de köy köy nüfus verileri yer almaktadır. Bu eser, bahsi geçen bütün bu bölgede yaşayan köklü ailelerin soylarının tespiti, hane büyüklükleri, hane reisleri, çocukları, askerlik durumu, kullanılan isimler ve lakaplar, meslekler, ailelerin nereden geldikleri, kişilerin eşkalleri, yaş aralıkları, ortalama yaşam, kişilerin statüleri gibi önemli bilgilerin ortaya çıkarılması, dolayısıyla en az 200 yıllık bir tarihe ışık tutması açısından önem arz etmektedir.

Osmanlı Arşivi’nde BOA.NFS.d. 3694, 3695, 3696 ve 3697 numara ile kayıtlı olan bu dört defter sadece Müslüman nüfusu ihtiva etmektedir. Gayrimüslimlerin kaydedildiği defterler ise bulunamamıştır. Defterlerden üçü fiziki olarak iyi durumda iken 3696 numaralı defterin kenarlarında tahribat oluşmuştur. Bu tahribat bazı kısımların okunmasına engel olmaktadır. Okunamayan yerler metinde [*Tahribat nedeniyle okunamadı*] şeklinde belirtilmiştir. Defter okunurken metnin aslına sadık kalınmıştır. Bazı kalıplaşmış kelimeler hariç metin yazıldığı şekliyle transkript edilmiştir. Muhtelif yerlerde kâtip hataları göze çarpmaktadır. Kâtip, bunların bir kısmında hatasını fark etmiş ve düzeltme yoluna kendisi gitmiştir. Örneğin bazı köyler mükerrer olarak yazılmış ve daha sonra fark edildiğinde üzerlerine kırmızı kalemle “*mükerrerden*” ibaresi düşülmüştür. Bazı köylerin ise nüfus toplamı yanlış yazılmıştır. Bu da defter yekûnunun hatalı çıkmasına neden olmuştur. Bu gibi hatalar da düzeltilerek köşeli parantez içerisinde doğru rakamlar verilmiştir.

Tarsus Nüfus Defterlerini temel alan, transkripsiyonu yapılarak günümüz Türkçesine aktarılan ve kapsamlı bir değerlendirme ile okuyucuya sunulan bu çalışmanın, bölge tarihi açısından önemli bir eksikliği gidereceğine inanmaktayız. Eserin hazırlanması sırasında, özellikle okumakta zorlandığımız kelimeler ile ilgili istişarelerde bulunduğumuz Arşiv Uzmanı Dr. Kasım HIZLI’ya teşekkürlerimi sunuyorum. Yine bu çalışmanın yayınlanmasını sağlayan Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Sayın Ruhi KOÇAK ve Başkan Yardımcısı Sayın Fuat TOGO şahsında tüm yönetim kurulu üyelerine ve oda çalışanlarına teşekkür ediyorum.

Sacit UĞUZ / Erdemli-2025

TAKDİM

Tarsus, kadim zamanlardan beri üzerinde yerleşimin var olduğu, çok sayıda medeniyete ev sahipliği yapan Anadolu'nun en köklü şehirlerinden biridir. Sahip olduğu coğrafi özellikler ve bölgeleri birbirine bağlayan önemli yolların kavşağında olması nedeniyle tarih boyunca büyük bir öneme sahip olmuştur.

Yedi bin yıl öncesinde Neolitik Çağ'da başlayan Tarsus'un medeni gelişimi durmaksızın devam etmiş, Luwiler, Kizzuwatnalıları Hititler, Asurlular, Persler, Büyük İskender, Selekoslar, Roma ve Bizans hakimiyetinden sonra VII. yüzyılda Müslümanların hâkimiyetine girmiştir. Abbasiler döneminde VIII. yüzyılda Horasan'dan Türklerin getirilip bölgeye yerleştirilmesi ile de Tarsus ve çevresinin Türkleşme süreci başlamıştır.

Memlûkların Çukurova'ya hâkim olduğu XIX. yüzyılda Tarsus'a Oğuzların Üç Ok koluna mensup Yüreğir, Kınık, Bayındır, Salur ve İğdir boyları ile Boz Ok koluna mensup Dodurga ve Kargın gibi birçok Türkmen boyu yerleştirilmiştir. Tarsus, Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi esnasında Osmanlı hâkimiyetine girmiş, bu dönemde Adana ile birlikte Çukurova'nın en önemli iki şehrini oluşturmuştur. Özellikle XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çok büyük bir ilerleme kaydeden Tarsus, tarım, hayvancılık ve ticaret alanında ülkenin en önemli şehirlerinden biri hâline gelmiş, Cumhuriyet'ten sonra da bu özelliğini devam ettirmiştir. Günümüzde Tarsus, üzerinde yaşamış bütün medeniyetlerden izler taşıyan eşsiz bir kültürel mirasa ev sahipliği yapmaktadır.

Şüphesiz, bir şehrin ya da bir bölgenin tarihsel gelişimini sağlıklı bir şekilde öğrenerek günümüze aktarabilmek, güvenilir kaynaklara dayanılarak yapılan çalışmalarla mümkün olabilmektedir. Bu kapsamda nüfus defterleri, özellikle XIX. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı şehirlerinin demografik, sosyal ve kültürel özellikleri ile ilgili en doğru verileri sunması açısından oldukça önemli kaynaklardır. Bu nedenle nüfus defterlerine dayanan çalışmalar, bir şehirde ya da bir bölgede yaşayan insanların geçmişleri ve kendi tarihleri ile buluşmalarında önemli bir vasıta işlevi görür. Ayrıca, şehrin geleceğinin inşasında da bu kaynaklar en sağlam dayanaklar olarak addedilmelidir. Şüphesiz bu çalışmaların hazırlanması sürecinde verilen emekler ve çekilen zahmetler ancak bu şekilde bir anlam kazanabilir.

Tarsus Nüfus Defterlerinin günümüz alfabesine aktarılması, Tarsus ve geçmişte Tarsus sancağına bağlı bölgelerde yaşayan insanlarımızın atalarının izini sürmesi açısından çok kıymetlidir. Elinizdeki eser, uzun uğraşlar ve emekler sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Şüphesiz Tarsus için oldukça önemli tarihî bir kaynak olarak yerini alacak ve meraklılarının elinde hak ettiği değeri bulacaktır.

Kitabın hazırlanmasında emeği geçen, Tarsus tarihi ile ilgili çok sayıda akademik çalışmayı bilim dünyasına kazandırmış olan Doç. Dr. Sacit UĞUZ ile kıymetli öğrencileri Ümmügülsüm GÜLEKOĞLU, Bilge GECEKUŞU ve Hilal TOPCU'ya teşekkür ediyorum. Geçmişle bugün arasında bağ kuracak, bizleri atalarımız ile buluşturacak, yaşadığımız bu şehre ve çevresine bakış açımızı değiştirecek olan bu kıymetli eseri de siz değerli okuyucularımızın dikkatine sunuyorum.

Ruhi KOÇAK

Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı

GİRİŞ

Nüfus, bir toplumun sosyal ve ekonomik açıdan gelişimine etki eden en önemli unsurlardan biridir. Zira savaş zamanlarında askerî açıdan önemli olduğu kadar barış dönemlerinde de devletin iktisadî ve malî politikalarının belirlenmesine etki eden başlıca faktördür. En genel ifadeyle sınırları belirli olan bir bölgede, belirli zaman diliminde yaşayan insan sayısı olarak tanımlanan nüfus¹ ve bu nüfusun özelliklerini ihtiva eden veriler, günümüzde devletlerin ihtiyaç duyduğu en önemli istatistikî bilgilerin başında gelmektedir. Bu nedenle devletler, tarih boyunca belirli periyotlarla nüfus sayımı yapma gereği duymuşlardır. Günümüzde ise teknolojik imkânlar sayesinde, sayım yapmaya ihtiyaç duyulmaksızın nüfus verileri anlık olarak güncellenmekte ve erişime sunulmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde modern anlamda yapılan ilk nüfus sayımı olan ve bu çalışmanın da konusunu teşkil eden 1831 sayımı, her ne kadar daha sonraki sayımlara göre daha basit bir tarzda yapılmış olsa da sayım sonuçlarının yer aldığı defterler, dönemin demografik özelliklerini aydınlatmanın ötesinde, idarî durum ve sosyo-kültürel özellikler bakımından da oldukça önemli veriler sunmaktadır. Bu nedenle 1831 nüfus sayımı neticesinde tutulan, Tarsus sancağına ait nüfus verilerinin kaydedildiği dört defter, XIX. yüzyılın ilk yarısında gerek Tarsus şehri gerekse Tarsus'a bağlı kaza ve köyler ile ilgili bilgiler veren önemli kaynaklar arasındadır.

Bu çalışmada; Müslüman nüfusa ait verileri ihtiva eden defterlerin transkripsiyonu yapılmış ve elde edilen verilerden, Tarsus sancağının idarî durumu ve demografik yapısı ile ilgili kapsamlı bir değerlendirmeye gidilmiştir. Defterlerin incelenmesi sonucu ilk olarak, Tarsus sancağı dâhilindeki yerleşmelerin yerleri tespit edilmiş, bu yerleşmeler bağlı oldukları kazalara göre gruplandırılmış ve kazaların sınırları belirlenerek haritalandırılmıştır. Böylelikle sancağın idarî durumu ortaya konulmuştur. Daha sonra yerleşmelerin türüne göre sınıflama yapılmış, şehir merkezindeki mahalleler, kazalara bağlı köyler ve diğer yerleşmeler hakkında bilgiler verilmiştir. Son olarak da sancağın demografik durumu ele alınmıştır. Mahalleler, kazalar ve köylerin ayrı ayrı nüfus bilgileri üzerinde durulmuştur. Yine defterdeki verilerden sancak dâhilinde yaşayan aşiretler ve bu aşiretlere mensup nüfusun nerelerde yaşadıkları tespit edilmiştir. Elde edilen bütün bu verilerin incelenmesi neticesinde Tarsus sancağında ikamet eden nüfusun özellikleri de genel hatlarıyla ortaya konmaya çalışılmıştır. Tarsus'un gayrimüslim nüfusunun kayıtlarını ihtiva eden defterler mevcut olmadığı için bu hususta Enver Ziya Karal'ın "*Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı-1831*" isimli eserinden yararlanılmış ve Tarsus sancağı dahilindeki gayrimüslim nüfus bilgisi de verilmiştir. Böylelikle Tarsus sancağının İbrahim Paşa işgalinin hemen öncesine rastlayan dönemdeki idari ve demografik özellikleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Elinizdeki bu kitap üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm "*İdarî Durum, Yerleşme ve Nüfus*" başlığını taşımakta olup defterlerde yer alan verilerin değerlendirilmesi niteliğindedir. Bu nedenle eserin en önemli bölümünü oluşturmaktadır. Zira defterlerde yer alan ham veriler ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, değerlendirilmiş ve farklı kaynaklar ile de desteklenerek her kesimden okuyucunun anlayabileceği tarzda akıcı bir kompozisyonla kaleme alınmıştır. Dolayısıyla bu bölüm kitabın özünü teşkil etmektedir. İkinci bölümde; defterlerin transkripsiyonu yer almaktadır. Kayıtların tamamı bu bölümde günümüz Türkçesine aktarılarak herkesin okuyabileceği bir hâle getirilmiştir. Üçüncü bölümde ise; meraklısı ve kayıtları aslından okumak isteyenler için defterlerin görüntüleri yer almaktadır.

Defterlerden 3694 ve 3695 numaralı olanlar, bu kitabın da yazarlarından olan Ümmügülsüm GÜLEKOĞLU ve Bilge GECEKÜŞÜ tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. Bu tezler, XIX. yüzyılın ilk yarısında Tarsus sancağının belirli bölgelerini kapsar niteliktedir. Geriye kalan iki defterin de dahil edilmesi ile sancağın tamamının genel görünümü ortaya çıkarılmıştır. Böylelikle günümüzde Çukurova'nın en önemli şehirlerinden olan Tarsus'un ve bir zamanlar Tarsus'a bağlı olan kaza ve köyler ile bölgede yaşayan aşiretlerin, geçmişten günümüze idarî ve demografik değişimini izleme, bunun yanında bölgenin sosyo-kültürel gelişimi hakkında fikir sahibi olma imkânı doğmuştur.

¹ Tahir Kodal, "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Genel Nüfus Sayımında Çorum Vilâyeti'nin Nüfus Özellikleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19/1, (2009), s. 234.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	v
Takdim.....	vii
Giriş.....	1

BÖLÜM I

İDARİ DURUM, YERLEŞME VE NÜFUS

1.1. Nüfus Sayımları.....	9
1.2. 1832 Tarihli Tarsus Nüfus Defterleri.....	11
1.3. Tarsus Sancağının İdarî Durum.....	12
1.4. Tarsus Sancağında Yerleşmeler.....	13
1.5. Tarsus Sancağının Nüfusu ve Özellikleri.....	20
Sonuç.....	27
KAYNAKLAR.....	28

BÖLÜM II

NÜFUS DEFTERLERİNİN ÇEVİRİSİ

3694 NUMARALI DEFTER.....	31
Kaza-i Tarsus ve Kusun.....	31
Derûn-ı Tarsus.....	31
Mahalle-i Kızılmurad.....	31
Mahalle-i Müftü.....	33
Mahalle-i Sofular.....	34
Mahalle-i Câmi-i Nûr.....	36
Mahalle-i Câmi-i Atik.....	38
Mahalle-i Câmi-i Küçükminare.....	40
Mahalle-i Tekye.....	42
Mahalle-i Çataklı.....	44
Mahalle-i Sakızlı.....	45
Zımmiyân Mahallesi Birûnunda Olan Ehl-i İslam.....	48
Mahalle-i Debbağhane.....	49
Mahalle-i Şahin.....	51
Mahalle-i Cedit.....	52
Mahalle-i Ömer.....	54
Mahalle-i Şamlı.....	55
Bahçehâ-yı Tarsus.....	58
Cânib-i Şehir Karyelerinden Mantaş Karyesi Fellahânı Beyanı.....	64
Ali Efendi Karyesi.....	65
Camuscu Karyesi.....	65
Pirice Karyesi.....	66
Sapandere Karyesi.....	66
Çomdan Karyesi.....	67
Deliminned Karyesi.....	67
Çatalkeli Karyesi.....	68
Abdalkuyusu Karyesi.....	69

Hasanağa Karyesi.....	71
Aliğa Karyesi	72
Kaza-i Kusun Kuralarında Kâinûn Olan Ehl-i İslâm	73
Baltalı Karyesi	73
Nernek Karyesi	75
Hüseyinbeyli Karyesi	76
Avadanlı Karyesi.....	76
Aıklı Karyesi	77
Yenice Karyesi	78
Kazıkbaş Karyesi.....	79
Zorcu Karyesi.....	80
Hamamkurbu Karyesi.....	80
Ekber Karyesi	81
Dikili Karyesi	81
Kürtmusa Karyesi	82
Tekfur Karyesi.....	82
Kamberhöyüğü Karyesi	83
Tekeliviran Karyesi.....	84
Meliki Karyesi	85
Yunusoğlu Karyesi.....	85
Tarsus Civarında Kâin Erbâb-ı Ziraatten Kulak Cemaati Esamileridir	87
Karye-i Bayramlı.....	87
3695 NUMARALI DEFTER	88
Liva-yı Tarsus Kusur-ı Kaza-yı Kusun ve Elvanlı ve Ulaş.....	88
Kaza-yı Kusun	88
Cemaat-i Hacıhamzalı	88
Kaza-i Mezkûr Dâhilinde Koçarlı [Koçmarlı] Cemaati	89
Kaza-i Mezkûr Dâhilinde Kılınçlı Cemaati.....	90
Kaza-i Mezkûr Dâhilinde Çavuşlu Cemaati	90
Kaza-i Mezkûr Dâhilinde Emir Karyesi Neferâtı.....	91
Kaza-i Mezkûrda Kuşçular Karyesinde Olan.....	92
Şeyhli Derbendi Neferâtı Müfredâtı Beyanı.....	93
Kaza-i Kusun Dâhilinde Tekeli Aşireti Beyanı	93
Kaza-i Mezkûr Mefruâtından Göçük Mahallesi.....	94
Kaza-i Mezkûr Mefruâtından Karaevli Mahallesi.....	95
Kaza-i Mezkûr Mefruâtından Bucakobası	99
Kaza-i Mezkûr Mefruâtından Obadağ.....	100
Kaza-i Mezkûr Mefruâtından Karakütük.....	102
Dülek [Gülek] Derbendi Neferâtı Zikir [ü] Beyanı	103
Kaza-i Mezkûr Mefruâtından Dülek [Gülek] Tâbii Kenzin.....	110
Kaza-i Mezkûrda Efeler Karyesi Müfredâtı.....	111
Kaza-i Mezkûrda ilhadlı ve Hasandağcı Karyesi Müfredâtı.....	111
Kaza-i Mezkûr Mefruâtından Olukkoyağı.....	111
Kaza-i Mezkûr Mefruâtından Muhat Karyesi.....	112
Kaza-i Mezkûr Mefruâtından Boğazkinir	113
Kaza-i Mezkûr Dâhilinde Cemaat-i Fâdıl.....	114
Kaza-i Mezkûr Mefruâtından Bozcalar Cemaati	114
Kaza-i Elvanlı'da Vâki Ehl-i İslam	115
Kaza-i Mezkûr Tâbii Sıraç Karyesi	116
Kaza-i Mezkûrda Kuzucu Karyesi	116
Kaza-i Mezkûrda Sandal Karyesi.....	117
Kaza-i Mezkûr Tâbii Tömük Karyesi	119

Kaza-i Mezkûrda Sorkun Karyesi.....	119
Kaza-i Mezkûr Tâbii Arpac Karyesi.....	120
Kaza-i Mezkûr Tâbii Çevlik Karyesi.....	120
Kaza-i Mezkûr Tâbii Karahıdırlı Karyesi.....	121
Kaza-i Mezkûr Tâbii Okud [Ohud] Karyesi.....	122
Kaza-i Mezkûr Tâbii Alata Karyesi Beyan-ı İslam.....	122
Kaza-i Mezkûr Tâbii Köypınarı.....	123
Kaza-i Mezkûr Tâbii Aşiret-i Bahşişler'de Kâin.....	124
Kaza-i Mezkûr Tâbii Ağa-i Mûmaileyh Etbâi.....	125
Kaza-i Mezkûr Tâbii Diğinkar [Diniker] Karyesi.....	126
Kaza-i Mezkûr Tâbii Beğlerden.....	126
Kaza-i Mezkûr Tâbii Arablardan.....	127
Kaza-i Mezkûr Tâbii Mezitli Karyesi.....	128
Kaza-i Mezkûr Tâbii Değni [Değnek] Karyesi.....	129
Kaza-i Ulaş'ta Karye-i Buğ.....	130
Kaza-i Mezkûr Tâbii Evciler Karyesi.....	131
Kaza-i Mezkûrda Dorak Karyesi.....	133
Kaza-i Mezkûrda Karye-i Çandırlar.....	136
Kaza-i Mezkûrda Sucular Karyesi.....	137
Kaza-i Mezkûrda Dedeler Karyesi.....	137
Kaza-i Mezkûrda Muslu Karyesi.....	137
Kaza-i Mezkûrda Çayan Karyesi.....	140
Kaza-i Mezkûrda Değirmenderesi.....	140
Aşâir-i Karahacılı.....	141
Kaza-i Mezkûrda Karye-i Cebel.....	142
Cemaat-i Hacıbozan.....	144
Karye-i Nemiroğlu Cemaati.....	145
Cemaat-i Kocaköy.....	145
Cemaat-i Ballica.....	145
Cemaat-i Yüksekkenisa [Yüksekkilise].....	146
3696 NUMARALI DEFTER.....	147
Der-Livâ-yı Tarsus.....	147
Kaza-i Kuştemur, Namrun Bölgesi ve Ulaş Kazasından Üç Kurânın Defteridir.....	147
Kaza-i Kuştemur'dan Karye-i Heleke.....	147
Karye-i Alifakı.....	147
Karye-i Hacılar.....	148
Karye-i Halidağa.....	149
Karye-i Karafakı.....	149
Zübeyir Karyesi.....	150
Kelahmed Karyesi.....	151
Karye-i Bahrili.....	153
Karye-i Yaramış.....	154
Karye-i Memraş.....	154
Karye-i Zeamet.....	154
Karye-i Kefeli.....	155
Mürseloğlu Karyesi.....	155
Karye-i Dervişler.....	156
Karye-i Selmanbeyli.....	158
Karye-i Çaputçu.....	159
Karye-i Büyük Karaçerçili.....	159
Karye-i Küçük Karaçerçili.....	159
Karye-i Simithacılı.....	160

Karye-i Tiznik	160
Karye-i Frengülüs	160
Kuştemur Karyelerinden Şehir Kurbunda Karye-i Çemeli Karyesi.....	162
Karye-i Hacıbozan.....	163
Karye-i Nemiroğlu.....	164
Karye-i Kocaköy	164
Karye-i Ballica.....	164
Karye-i Yüksek	165
Karye-i Badras.....	166
Karye-i Karsavran.....	166
Karye-i Yalnızdam	167
Karye-i Çıldırım	167
Karye-i Kargılı.....	167
Kaza-i Namrun Bölgesi Dahilinde Karye-i Manaz	169
Karye-i Sarıkavak.....	174
Kale-i Namrun	176
Tâife-i Tahtacıyân	181
[Karye-i] Ahmed Fakılı.....	182
Karye-i Kösebalcı.....	184
Karye-i Karadirlik.....	184
Karye-i Emirler	185
Karye-i Kırstan.....	186
Karye-i Püseciler.....	186
Tâife-i Karadikili	187
Karye-i [Kaza-yı] Ulaş.....	191
Karye-i Zibilli/Zebil [Sebil]	191
Kaza-i Mezkûr Tâife-i Dorak (Mükerrerden).....	195
Karye-i Çaparlı (Mükerrerden)	197
Karye-i Değirmenderesi (Mükerrerden).....	197
Karye-i Puğ (Mükerrerden)	197
Tâife-i Evcili (Mükerrerden)	198
Sayı Karyesi	200
Tâife-i Karahacılı (Mükerrerden)	200
Çandır Karyesi (Mükerrerden).....	201
Karye-i Cebel (Mükerrerden)	202
Karye-i Musalı (Mükerrerden)	203
3697 NUMARALI DEFTER	206
Tarsus Sancağı Karakayalı Aşireti Cemaati Defteri Beyan Olunur	206
Karakayalı Aşireti Nefarâtı	222
Karakayalı Aşiretinden Evcî Karyesinde Sâkinûn	225
Karakayalı Aşiretine Tâbi Tekeli	225
Karakayalı Aşiretine Tâbi Sariibrahimli Karyesinde Kâinûn.....	226
Karakayalı Aşiretine Tâbi Çingan Karyesinde Kâinûn	227
Kalburcu Karyesinde Kâinûn Tâbi-i Aşiret-i Karakayalı.....	228
Cerid Tâbi-i Karakayalı.....	228
Aşiret-i Arablar	229
Gökçeli Kazasından Karaisalı'da Kâinûn	229
Karye-i Emirler Tâbi-i Kaza-i Mezbûr.....	231
Karye-i Absun Tâbi-i Kaza-i Mezbûr	231
Karye-i Çavak Tâbi-i Kaza-i Mezbûr	232
Karye-i Kerimler Tâbi-i Kaza-i Mezbûr.....	232
Karye-i Akarca Tâbi-i Kaza-i Mezbûr.....	233

Karye-i Çavuşlu Tâbi-i Kaza-i Mezbûr	233
Karye-i Mezburdan Tâbi-i Kaza-i Mezbûr	235
Karye-i Çopurlu Tâbi-i Kaza-i Mezbûr.....	235
Karye-i Mezbûr Perakendeleri.....	236
Karye-i Turunçlu Tâbi-i Kaza-i Mezbûr	236
Karye-i Erçelli Tâbi-i Kaza-i Mezbûr	237
Karye-i Başnalar Tâbi-i Kaza-i Mezbûr	239
Karye-i Seyyidi Şeyhli Tâbi-i Kaza-i Mezbûr.....	239
Karye-i Hamzabeyli Tâbi-i Kaza-i Mezbûr	240
Karye-i Yalınayaklı Tâbi-i Kaza-i Mezbûr.....	240
Karye-i Buluklu Tâbi-i Kaza-i Mezbûr	241
Karye-i Aladağlı Tâbi-i Kaza-i Mezbûr.....	242
Karye-i Bekirde Tâbi-i Kaza-i Mezbûr.....	242
Karye-i Yanpar Tâbi-i Kaza-i Mezbûr	243
Karye-i Ayaş	244
Karye-i Ceridde Aşiret-i Fellahân	244
Karye-i Mersin	245
Karye-i Güdübes Aşiret-i Fellahân.....	246
Karaisalı Bahçelerinde Olan Aşiret-i Fellahân.....	246
Karye-i Adanalı Aşireti Fellehân	247
Karye-i Kızılyar Aşiret-i Fellahân.....	248
Karye-i Kerimler	248
Karye-i Kel Çavuşlu.....	249
Arablar Perakendesi	249
Karye-i Homurlu	249
Karye-i Kazanlı Aşiret-i Fellahân	250
Karye-i Karaduvar (Fellah)	253
Kalınlı ve Çolaklı Aşireti Tâbi-i Kaza-i Gökçeli	256
Aşiret-i Mirli Burhanlı Tâbi-i Kaza-i Mezbûr.....	257
Mirili Aşireti Kalınlı Aşireti Tâbi-i Kaza-i Mezbûr	260
Aşiret-i Mezbûr Dâhilinde Mirili Teke Aşireti	266
Çolaklı Tâife-i Abdalân.....	267
Karye-i Karacailyas Aşiret-i Fellahân.....	268
Çerli Aşireti	269
Abdallar Cemaati.....	269
Aşireti Munzur.....	270

BÖLÜM III

NÜFUS DEFTERLERİNİN GÖRÜNTÜLERİ

3694 NUMARALI DEFTERİN GÖRÜNTÜSÜ.....	271
3695 NUMARALI DEFTERİN GÖRÜNTÜSÜ	297
3696 NUMARALI DEFTERİN GÖRÜNTÜSÜ.....	323
3697 NUMARALI DEFTERİN GÖRÜNTÜSÜ.....	353

Tarsus sancağındaki yerleşimleri sürekli ve geçici olarak iki ana kategoriye ayırmak mümkündür. Şehir merkezindeki mahalleler ve kırsal köyler sürekli yerleşimleri oluştururken, aşiret ve cemaatlerin bir kısmının geçici yerleşmelerde göçebe ve yarı göçebe bir yaşam sürdürdükleri anlaşılmaktadır. Bunların tek bir yerde sakin olmadığını ve genellikle yaylak-kışlak hayatı sürdürdüklerini söylemek mümkündür. Bunların dışında nüfus sayımında tespit edilmiş, belli bir yerde sakin olmayan ve geçici olarak konaklayan perakende gruplar da bulunmaktadır.

Çukurova'nın bereketli toprakları ve Tarsus şehrinin ticarî fonksiyonları, insanları ekonomik kaygılarla bu bölgelere çekmiştir. Nüfus defterlerinde yer alan veriler incelendiğinde Tarsus'un toplam erkek nüfusunun 15 bin kişi civarında olduğu görülmektedir. Gayrimüslimlerle birlikte bu sayı 16 bine yaklaşmaktadır. Aynı sayımda Adana sancağının erkek nüfusunun ise 17,5 bin civarında olduğu tespit edilmiştir. Ancak şehir merkezlerine bakıldığında Tarsus'un nüfusunun Adana'nın yarısı kadar olduğu görülmektedir.⁴⁶ Bu durum Tarsus'un şehir olarak daha küçük ve nüfusu daha az olsa da sancak olarak neredeyse Adana kadar nüfusa sahip olduğunu göstermektedir.

Tarsus sancağında köylerin daha çok Tarsus şehri ve çevresindeki ovada yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum, ova alanlarının tarımsal faaliyetler için daha elverişli olmasıyla açıklanabilir. Bunun yanında en fazla nüfus Gökçeli, Tarsus merkez ve Kusun kazalarında bulunurken en az nüfus ise Elvanlı kazasındadır.

Defterde yer alan kayıtlardan Tarsus sancağında çok sayıda aşiret, cemaat ve taife olarak nitelendirilen toplulukların olduğu görülmektedir. Bunların büyük bir kısmı Yörük/Türkmen topluluklarıdır. En büyükleri ise Karakayalı aşiretidir. Bu aşiretin toplam erkek nüfusu 1.687 kişi olup Tarsus'un çoğu kazasından daha fazla nüfusa sahiptir. Bu aşiret ve cemaatlere mensup konar-göçer ya da yarı göçebe olarak hayatını devam ettiren hatırı sayılır bir nüfus olsa da bunların bir kısmının yerleşik hayata geçtikleri anlaşılmaktadır. Sayımda Karakayalı Aşireti mensuplarının bir kısmının farklı köylerde sakin olarak kaydedilmiş olmaları bu durumu teyit etmektedir. Ayrıca bazı Yörük/Türkmen aşiretlerinin ovada meskûn oldukları ve ziraat ile uğraştıkları görülmektedir. Defterin birine düşülmüş olan bir derkenarda yer alan "*Defter-i mezburda ve sairede olan fil-cümle aşâir erbab-ı ziraattan olduklarından nâşi iş bu mahalle şerh verildi*" ifadesi bu durumu teyit etmektedir. Ayrıca yine defterde yer alan "*Tarsus Civarında Kâin Erbab-ı Ziraattan Kulak Cemaati*" ifadesi de bu duruma güzel bir örnek oluşturmaktadır. Ancak aşiret olarak kaydedilen toplulukların tamamı Yörük/Türkmen değildir. XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren bölgeye geldikleri anlaşılan Nusayriler de yaşadıkları köylerde "*aşiret-i Fellahân*" olarak kaydedilmişlerdir.

Bütün bu veriler dikkate alındığında Tarsus'un ticari ve zirai potansiyeli doğrultusunda Anadolu'nun yoğun nüfusa sahip bölgelerinden biri olduğunu söylemek mümkündür. Tarsus ve çevresinin günümüzde olduğu gibi o dönemde de çoğunluğu oluşturan Yörük/Türkmenlerle, farklı bazı etnik toplulukların birlikte yaşadığı, önemli bir coğrafya olduğu anlaşılmaktadır.

KAYNAKLAR

Arşiv Kaynakları

BOA. NFS.d. 3694, 3695, 3696, 3697.

BOA. DH.SN.M. 40/59; 6/87; 44/1.

BOA. DH.EUM.MEM. 95/21

İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Sultan II. Abdülhamid Han Fotoğraf Albümleri

Araştırma Eserler

Bilgili, Ali Sinan, *Osmanlı Döneminde Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.

Çadırcı, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK Yayınları, Ankara 1997.

Deutsche KraftfahrTruppen: Sonderkommando 500 in der Türkei; Bilder vom Taurus u Amanus 1916.

Doğanay, Hayati, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, Ankara: Gazi Büro Kitabevi, 1994.

Doğru, Halime, "Osmanlı Devletinde Toprak Yazımından Nüfus Sayımına Geçiş ve Bir Nüfus Yoklama Defteri Örneği", *Anadolu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1/2, ss. 233-269.

Elibol, Numan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Nüfus Meselesi ve Demografi Araştırmaları", *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, (2007), XII (2), ss. 135-160.

Ergenç, Özer, "Osmanlı Şehrindeki Mahallenin İşlev ve Nitelikleri Üzerine", *Osmanlı Araştırmaları*, 4/4, ss. 69-78.

Ergün, Ahmet- Terzi, Mehmet Akif-Kaycıoğlu, Mehmet, *Osmanlı Nüfus Defterlerinde Adana (1831)*, İstanbul: Aktınkoza Yayınları, 2015.

Gülekoğlu, Ümmü Gülsüm, *3695 Numaralı ve 1832 Tarihli Nüfus Defterine Göre Tarsus'un Demografik Yapısı (Kusun, Ulaş ve Elvanlı Kazaları)*, Yüksek Lisans Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, 2018.

Gümüşçü, Osman XVI. Yüzyıl Larende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000.

Güneş, Mehmet, "Osmanlı Dönemi Nüfus Sayımları ve Bu Sayımları İçeren Kayıtların Tahlili", *Gazi Akademik Bakış*, 8/15, ss. 221-240.

Karal, Enver Ziya, *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Ankara: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1940.

Karpat, Kemal H., *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.

⁴⁶ Ergün, Terzi ve Kaycıoğlu, *Osmanlı Nüfus Defterlerinde Adana (1831)*, ss. XVIII-XXII.

- Kodal, Tahir, "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Genel Nüfus Sayımında Çorum Vilâyeti'nin Nüfus Özellikleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19/1, ss. 233-258.
- Merkezî İstatistik Müdüriyet-i Umûmiyesi, *Türkiye nüfusu: 28/Teşrinievvel/1927 Umumi Nüfus Tahriri Vilâyet, Kaza, Şehir ve Köyler İtibariyle*, Ankara 1928.
- Tamer, Aytül-Bozbeyoğlu, Alanur Çavlin, "1927 Nüfus Sayımının Türkiye'de Ulus Devlet İnşasındaki Yeri: Basında Yansımalar", *Nüfusbilim Dergisi*, 26/1, ss. 73-88.
- Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, *28 Teşrin-i Evvel 1927 Umûmi Nüfus Tahriri*, Fasikül I, Ankara 1929, s. 144.
- Uğuz, Sacit, *Meşrûtiyet'ten Cumhuriyet'e Tarsus 81876-1926*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019.
- Uğuz, Sacit, *Tarihte Nusayriler: Ortaya Çıkışı, Yayılışı ve Osmanlı'da Nusayri Toplumu*, İstanbul: İdeal Kültür Yayınları, 2019.